

Oude Kerk, 28 juli 2024

Groene dienst

ds. Carla Borgers

gelezen: Psalm 104 (NBV21) en Matteüs 6, 24-29

titel: God van hemel, zee en aarde

inleidende woorden

In deze zomerse weken noemen we de zondagse diensten weer 'groene diensten'. Het is een mooie zomertraditie geworden in deze gemeente. Karin Jobse koos het bijbelboek Psalmen als leidraad voor deze vieringen en ik sloot me daar zonder enig protest bij aan. Ik houd van de psalmen omdat deze liederen zo diep menselijk zijn. "Wat hebben de gekozen Psalmen ons te bieden als het gaat om een groen geloven", schreef Karin in de vorige Zondagsbrief. "Hebben ook de Psalm dichters bij het dichten van de Psalmen een groene geloofshouding voor ogen gehad? En zo ja, hoe dan?"

Karin en ik zijn op zoek gegaan en in elk van deze diensten waarin Karin of ik voorgaan klinkt een psalm in diverse toonaarden en vertalingen.

overdenking, waarin evangelielezing Matteüs 6, 24-29

Gemeente, Psalm 104 is een loflied op de schepping, een dankbaar en vreugdevol loflied over alles dat goed en mooi is aan deze wereld. Het lied neemt je als lezer mee de wereld in en vestigt je blik op al het moois dat er is. We kijken met de ogen van de dichter en zien overal Gods liefdevolle scheppende hand. We zien de bossen, de velden, de bergen waar het bronwater beddingen heeft geslepen waardoor het

water naar beneden raast en breder en breder wordt tot het uitmondt in rivieren. We zien de bossen en de zeeën. We kijken verrukt naar het opgaan van de zon en de maan. We proberen als een kind de sterren te tellen aan de nachtelijke hemel. Ze blijken altijd weer ontelbaar.

En soms luieren we in het geurige hoog opgeschoten gras en proberen de namen te achterhalen van de kleurig bloeiende bloemen die onze ogen naar zich toe trekken.

Met grote verwondering kijkt de dichter naar de aarde. Hij ziet een prachtige wereld waar het zindert van het leven. Psalm 104 ademt dankbaarheid en vreugde, ontzag ook voor de enorme krachten die kunnen vrijkomen, maar ook voor de wonderbaarlijke schoonheid van de natuur.

Het is een lied dat ons uitnodigt om onze plaats in te nemen onder alles wat God geschapen heeft. Immers, de mens staat niet bóven de dieren en de planten, maar náást hen.

We weten allemaal dat het met de aarde niet goed gaat. Tal van wetenschappers luiden al jaren de noodklok over de opwarming van de aarde, over smeltende poolkappen en het stijgen van de zeespiegel. Het Wereld Natuur Fonds waarschuwt dat bijna 40% van de planten- en diersoorten wordt bedreigd. Koraalriffen, walvissen, panda's, orang-oetangs, tijgers en leeuwen: ze staan allemaal op de rode lijst van het IUCN (International Union for Conservation of Nature). Ontbossing, stroperij, grote droogte of overstromingen bedreigen onze ecosystemen.

Psalm 104 laat ons een bijna ideale aarde beleven, een aarde zoals ze zou moeten zijn. Een aarde waar de ecosystemen in balans zijn en elke plant, elk dier z'n eigen plaats heeft en waar ook de mens zijn plaats weet.

Deze psalm wordt vaak de scheppingspsalm genoemd, maar ze bezingt niet alleen de schepping. De psalm begint met een lofprijzing aan God: 'Prijs de Heer mijn ziel!' Of, zoals Pieter Oussoren in de Naardense Bijbel vertaalt:

Zegen, mijn ziel,
de Ene, - Ene, mijn God, gij zijt zeer groot,
met glans en luister hebt gij u bekleed;

gehuld in licht als een mantel,
gij die de hemelen uitspreidt
als een weefdoek;

die zijn opperzalen
zoldert op de wateren,
die wolken maakt tot zijn wagen,
die wandelt
op de vleugels van een stormwind...

De psalmdichter ziet God in alles aan het werk. Niet alleen in de mooie kant van de schepping; niet alleen in de lieflijke beekjes, de zingende vogels, de geurende en

kleurrijke bloemen, de pracht van een vlinder. Nee, hij ziet God ook aan het werk in natuurkrachten die verwoesting teweeg kunnen brengen, in de roofdieren die hun prooi zoeken, in de bergen die kunnen roken en vuur en as kunnen uitspuwen, in de -zoals wij nu weten- schuivende aardplaten die aardbevingen teweeg kunnen brengen. In dat alles ziet de psalmist Gods hand, Gods glorie. 'Gij zijt zeer groot', roept hij uit.

Wij mensen van deze tijd hebben zo onze bedenkingen bij die ruige kant van de schepping en vinden het moeilijk om ook die kant met God in verband te brengen.

In de psalm vinden we een lijst van schepselen die God heeft gemaakt: vogels, vee, ooievaars, steenbokken en klipdassen, leeuwen. Zij allen hebben te eten; er wordt voor ze gezorgd. En ook voor de mens is er voedsel voor lijf en ziel: brood, maar ook wijn waar we vrolijk van worden en olie om ons lichaam mee te verzorgen. Het is er allemaal. Zoals ook in dat prachtige gedeelte uit de bergrede (Matteüs 6) waarin Jezus zegt:

24Niemand kan twee heren dienen. Want hij zal de een verfoeien en van de ander houden, of zich hechten aan de eerste en de ander verachten. Je kunt God en de geldduivel niet tegelijk dienen. 25Daarom zeg Ik jullie: maak je niet bezorgd over wat je zult eten of drinken om in leven te blijven, en ook niet over de kleding voor je lichaam. Is het leven niet meer dan het eten, en het lichaam niet meer dan de kleding? 26Kijk naar de vogels van de hemel: ze zaaien niet en maaien niet en oogsten niet, je hemelse Vader voedt ze. Zijn jullie niet meer waard dan vogels? 27Wie van jullie kan met al zijn zorgen een el toevoegen aan zijn leven? 28En wat maak je je bezorgd over je kleren? Leer van de lelies op het veld hoe ze groeien. Ze werken niet, ze spinnen niet. 29Maar Ik zeg jullie: zelfs Salomo met al zijn pracht en praal ging niet gekleed als een van hen.

Net als in het scheppingsverhaal in Genesis 1 maakt God de aarde bewoonbaar door de aarde te scheiden van de oerzee die de aarde bedekt. In die oerzee is nog geen leven mogelijk. Oussoren vertaalt hier: "met de oervloed hebt ge als met een kleed hem bedekt, wateren bleven staan boven de bergen...".

Maar de stem van de Ene liet de oerwateren vluchten, zijn spreken liet bergen verrijzen en kloven neerdalen, zoals Oussoren vertaalt.

Vervolgens neemt de dichter ons in de verzen 10-19 mee naar de inrichting van de aarde. Het zindert er van leven, waar mens en dier genoeg te eten hebben. Het water is nu niet dreigend meer. Water kan ook een zegen zijn. Leven kan er alleen zijn waar stromend water is. In het bijbelse land staan de meeste rivierbeddingen het grootste gedeelte van het jaar droog. Wadi's worden ze genoemd. Maar als in het regenseizoen het smeltwater van de bergen afdaalt, dan stromen de beken en de rivieren vol. Dan begint 'de steppe te lachen en te juichen' zo zegt het prachtige lied van Huub Oosterhuis het. Het bruist van nieuw leven. Alles wat leeft in de dalen en de velden stroomt toe, om te drinken van het water dat de Ene hen geeft. De wilde

ezels hebben geen dorst meer en de vogels zingen en kwetteren naar hartenlust in de groene takken die hen tot woning zijn. En voor de mens laat hij 'Brood voortkomen uit de aarde, en wijn die het hart van de mens verheugt'.

Dat evenwicht in voedsel en ruimte voor mensen en dieren komt nog eens terug in vers 25-26 waar de dichter vertelt over de zee. In de zee wemelt het van het leven en is er ruimte voor de schepen van de mensen en voor de Leviathan. In het Eerste Testament komen we verschillende beelden tegen van dit bijzondere wezen. Jesaja beschrijft hem als een meerkoppige zeedraak (Jes 27:1), maar hier in Psalm 104 is de Leviathan eerder een zeedier dat door God zelf geschapen is. In het laatste zinnetje in vers 26 staat in de vertaling van Oussoren: 'die gij hebt geformeerd om ermee te spelen'. De Leviathan lijkt hier eerder een grote bruinvis of walvis te zijn, die God voor zijn eigen plezier geschapen heeft. In die enorme zee speelt God ermee. Een prachtig beeld! Een schepper die speelt met walvissen die water spuiten van plezier en klepperen van het lachen met hun staart. De dichter is ervan onder de indruk: hoe ontzagwekkend mooi de wereld is waarin we leven. Met Louis Armstrong zouden we kunnen zingen: 'what a wonderful world'!

Psalm 104 leert ons dat alles met elkaar in verbinding staat. De God van hemel, zee en aarde roept ons hier op om niet onszelf centraal te stellen, maar ons te verbinden met al wat leeft. Alleen zó kunnen we leren dat wij onderdeel zijn van al het geschapene en er niet boven staan. Paus Franciscus heeft in zijn encycliek *Laudato Si* opgeroepen tot een mondiale ecologische bekering. Scheppingstheologie, zoals verwoord in Psalm 104, leert ons dat alles met elkaar in verbinding staat. Juist dat bijbelse perspectief stelt Paus Franciscus centraal in deze encycliek over de zorg en de eerbied voor de schepping als ons gemeenschappelijk huis. Hij wijst onophoudelijk op de onverbreekelijke relatie tussen de zorg voor de natuur, gerechtigheid voor armen, de inzet voor de samenleving en innerlijke vrede.

"Ik zag de aarde, ze was woest en doods. Ik keek op naar de hemel, er was geen licht. Ik zag de bergen, ze beefden, de heuvels, ze huiverden. Ik keek, er waren geen mensen, alle vogels waren uit de lucht verdwenen. Ik hoor een kreet van pijn, als van een vrouw die de eerste keer baart. Vrouwe Sion kreunt, ze heft haar handen ten hemel: 'Wee mij! Ik bezwijk in de handen van moordenaars'."

Deze tekst uit Jeremia 4 kunnen we nu ervaren als een profetische tekst, woorden van een ziener. Zoals vrouwe Sion kreunt, zo steunt nu de aarde. Jeremia spreekt over de omkering van de schepping, de wereld die terugkeert tot een woestenij... leegte en chaos, duisternis alom. Het is de vernietiging van de prachtige wereld waar Psalm 104 over spreekt.

Toch is er hoop voor de schepping. Ook dat geeft Psalm 104 aan ons mee. In vers 29-30 staat er: 'verberg uw gelaat en zij bezwijken van angst, ontnem hun de adem en het is met hen gedaan, dan keren zij terug tot het stof dat zij waren; zend uw adem en zij worden herschapen, zo geeft u de aarde een nieuw gelaat'.

In vers 30 duikt het woordje roeach op: Gods Geest, de levensadem waarmee hij ons het leven heeft ingeblazen. Zonder die levensadem bezwijken wij en keren we terug tot het stof van de aarde. Maar Gods Geest is ook: creativiteit, nieuw leven, herschepping.

Wie door die adem wordt aangeraakt, komt opnieuw tot leven. Ook de natuur krijgt steeds nieuwe kansen. Je ziet het bij voorbeeld op een omgewaaide boom waar paddenstoelen zich in de herfst op vestigen en de schors bedekken. Wat dor en doodts lijkt, kan opnieuw tot leven komen. De aarde kan een nieuw gelaat krijgen, als wij aangeraakt worden door Gods Geest. Wie leert kijken met de ogen van de dichter van Psalm 104, leert om zijn of haar plaats in te nemen naast de dieren, de planten en de bomen en te leven in nieuwe verbondenheid met alles wat groeit en bloeit, met alles wat is. In de God van hemel, zee en aarde zien we die verbondenheid als het ware gesymboliseerd.

Iets van het profetisch spreken van Jeremia klinkt ook in Psalm 104 door, wanneer de dichter naar de toekomst kijkt en aan ons meegeeft: zondaars zullen van de aardbodem verdwijnen, onrechtvaardigen zullen niet meer bestaan (vs 35). Het is een verlangen naar het herstel van recht van moeder aarde en de mensen en de dieren die daar wonen. De dichter sluit af met dezelfde woorden waarmee hij begonnen was: Prijs de Heer mijn ziel! Of, zoals Oussoren vertaalt: "Zegen mijn ziel de Ene". Laten ook wij de Ene prijzen of zegenen om alles wat leeft, om alles wat ademt, om alles wat groeit en bloeit. En moge de Geest van die God van hemel, zee en aarde ons aanraken en doen omkeren! Amen.